

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Covid-19 Pandemisinin Aile İçi İletişim Üzerine Etkisinin İncelenmesi

Examining the Covid-19 Pandemic's Effect on In-Family Communication

Dilek VEYSİKARANI¹, Çiğdem KOŞAR TAŞ², Sibel ÖRK ÖZEL³

¹Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ekonometri Bölümü,
dveysikarani@cu.edu.tr, ORCID:
0000-0001-8071-0720

²Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ekonometri Bölümü,
ckosar@cu.edu.tr, ORCID: 0000-
0001-8996-3556

³Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ekonometri Bölümü, sork@cu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-7030-3512

Başvuru: 14.06.2021
Kabul: 27.04.2022

Atıf:
Veysikarani, D., Koşar Taş, Ç. ve Örk
Özel, S. (2022). Covid-19
pandemisinin aile içi iletişim üzerine
etkisinin incelenmesi. *Toplum ve
Sosyal Hizmet*, 33(3), 735-751.
DOI: 10.33417/tsh.952147

ÖZ

Covid-19, ortaya çıktığı ilk andan itibaren kitleleri pek çok alanda olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuz etkiler bireylerin davranışlarında ve duygu durumlarında etkisini göstermektedir. Bu durumda çalışmada, Covid-19 pandemisi sürecinde aile içi iletişimin incelenmesi amacıyla Ergül ve Yılmaz'ın (2020) uyarladığı anket kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini Türkiye genelinde 371 kişi oluşturmaktadır. Çalışmada ilk olarak aile içi iletişimi ölçen 16 maddelik ölçek, açımlayıcı faktör analizine tabi tutulmuş ve bu maddeler 3 faktöre indirgenmiştir. Bu faktörler, "aile içi ilişki", "duygusal ve finansal güç" ve "çevresel destek ve ebeveynlik" olarak adlandırılmıştır. Daha sonra araştırmada yer alan demografik değişkenlerin grupları arasında elde edilen faktörler bazında anlamlı bir farklılığın mevcut olup olmadığını değerlendirmek için bağımsız örneklem t testi ile ANOVA'dan yani tek yönlü varyans analizinden faydalanılmıştır. Araştırmanın sonucunda bazı faktörler göz önünde bulundurulduğunda gelire, cinsiyete, öğrenim düzeyine, medeni duruma ve çalışma durumuna göre gruplar arasında aile içi iletişim açısından anlamlı farklılıklar bulunurken yaş değişkeni durumuna göre gruplar arasında aile içi iletişim açısından anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Aile içi iletişim, Covid-19 pandemisi, açımlayıcı faktör analizi, ANOVA, bağımsız örneklem t testi.

ABSTRACT

Covid-19 has been impressing the masses in a negative way in many areas from the first moment of its emergence. These negative effects also affect individuals' behaviors and moods. Considering these negative effects, the questionnaire adapted by Ergül and Yılmaz (2020) is used in order to examine family communication during the Covid-19 pandemic process. The study's sample consists of 371 people in Turkey. In the study, firstly, a factor analysis is performed to 16 item scale measuring in-family communication and these items are reduced to 3 factors. These factors have been named "family relationship", "emotional and financial power" and "environmental support and parenting". Then, independent sample t test and ANOVA that is one-way variance analysis are used to examine if there is a significant difference between the groups of demographic variables based on the factors obtained. Consequently, when some factors are taken into account, there are significant differences between the groups in terms of family communication according to income, gender, education level, marital status and employment status, but no significant difference is found between the groups in terms of family communication according to the age variable.

Keywords: In-family communication, Covid-19 pandemic, exploratory factor analysis, ANOVA, independent sample t test.

GİRİŞ

İlk olarak 2019 yılının son ayında Çin Halk Cumhuriyeti'nin bir eyaleti olan Hubei'de görülen yeni tip koronavirüs (Sars-CoV-2) olarak adlandırılan salgın kısa sürede başka ülkelere de sıçramıştır. 30 Ocak 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation: WHO) Acil Durum Komitesi, Çin'de ve diğer ülkelerde vaka bildirim oranlarının artışına dayanarak küresel boyutta bir acil durum ilan etmiştir (Velavan ve Meyer, 2020, s. 278). Bu bağlamda ülkeler önlem almaya çalışsa da Covid-19 salgınının oldukça kısa bir süre içerisinde tüm dünyada pek çok olumsuz etkileri olmuştur. Kıtalara sıçraması ve bütün dünyayı etkilemesi dolayısıyla, Dünya Sağlık Örgütü'nce pandemi olarak duyurulan Covid-19, sadece insan sağlığına zarar vermekle kalmayıp tüm dünyayı ve insanlığı pek çok alanda olumsuz etkilemiştir.

Salgın sürecindeki gelişmeler toplumun genelini etkilemekle birlikte bir toplumun en küçük yapısı olarak nitelendirilen aile kurumunun işleyişinde ve aile bireylerinin rollerinde değişikliklere neden olmuş ve aile ilişkilerini de etkilemiştir. COVID-19 pandemi sürecinde aile fertleri zamanlarının çoğunu evde geçirmek durumunda kalmış ve her yaşta aile üyesi bu zorunluluktan etkilenmiştir (Çelik ve Çak, 2021, s. 43-44). Bu bağlamda salgın süreci bireylerin hem toplumsal iletişimlerini hem de aile içi etkileşimlerini yeniden şekillendirmiştir.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde tüm dünyada yaşanan Covid-19 salgınının aile içi ilişkileri ve iletişimi olumsuz etkilediğinin düşünüldüğünü ve bu ilişkiyi ve iletişimi olumsuzluklardan uzak tutmak adına neler yapılabileceğinin değerlendirildiği gözlenmektedir. Buradan hareketle Covid-19'un ortaya çıkardığı olumsuzluklar düşünüldüğünde, çalışmada Covid-19 pandemisinin aile içi iletişim üzerine olan etkisini ve bu süreçte ele alınan bazı demografik özelliklerden hangilerinin (cinsiyet, eğitim, medeni durum, yaş vb.) aile içi iletişimi etkilediğinin saptanması amaçlanmıştır. Covid-19 salgınından bağımsız olarak ulusal ve uluslararası literatürde aile içi iletişim ile ilgili fazlasıyla çalışma olmasına rağmen Covid-19 salgını ile aile içi iletişimi ilişkilendiren ve bu süreçte aile içi iletişimi değerlendirerek demografik değişkenlerle ilişkisini inceleyen çalışmalar oldukça azdır. Bu açıdan mevcut çalışma ile ilgili literatüre katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR

İletişim, en genel anlamıyla bilgi paylaşım etkinliği olarak ifade edilmektedir. İletişim sayesinde insan, diğer insanlarla ve onların düşünceleriyle bağlantı kurmaktadır. İletişim toplumun temelini oluşturmakta ve kişiler, aralarında kurdukları düzenli iletişim vasıtasıyla toplumun bir parçası haline gelmektedir. Aile, toplumun sürekliliğini oluşturması açısından bireylerin psikolojik, biyolojik ve sosyolojik hayatlarının devam ettirmesini sağlamaktadır (Akt: Yağbasan ve Tanyıldızı, 2006, s. 230). Aile içindeki iletişim de aile bireylerinin kendilerini ifade edebilmeleri ve sağlıklı ilişkiler geliştirebilmeleri için hayati öneme sahiptir (Şahin ve Aral, 2012, s. 56). Ailedeki iletişim, strese uyum sağlamanın, stresle başa çıkmanın ve sağlıklı yaşlanmanın en önemli nedenlerindedir (Fisher ve Nussbaum, 2015, s. 3). Ailedeki bireylerin varlığı, iletişimi oluşturmakta ve bu durum da aile içi iletişim olarak adlandırılmaktadır. Aile içi iletişimle ifade edilmek istenen; eşler arasındaki iletişim,

kardeşler arasındaki iletişim, çocuk ve ebeveyn arasındaki iletişim ve kuşaklar arasındaki iletişimidir (Görgün Baran, 2004, s. 34). Görgün Baran (2004) aile içindeki ilişkilerde hem uyumun hem de çatışmanın her durumda iletişim kurmayı bir zorunluluk haline getirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca ilgili çalışmada aile içindeki iletişimin, uyumun sağlanması ve çatışmaların çözümlenebilmesi için bir temel oluşturduğu ifade edilmiştir. Şahin ve Aral (2012) aile içindeki iletişim bozukluklarının, bireylerin kendilerini ifade edemedikleri durumlarda söylememek, yadsımak veya yadsıdıklarını tutarsızca ifade etmek şeklinde belirti gösterdiğini ifade etmişlerdir. İletişim, ailenin fonksiyonlarını çeşitli yönleri ile ortaya çıkarmak, ailedeki bireylerin hedeflerine ulaşmalarını sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için oldukça gereklidir. Sağlıklı iletişim sayesinde aile üyelerinin aralarındaki bağ güçlenir ve aile bireyleri birbirlerini daha iyi anlarlar. Ayrıca aile içindeki sağlıklı iletişim olumsuz duygu ve davranışların azalmasını sağlamaktadır (Akt. Tezel, 2004, s. 2).

Ulusal ve uluslararası çalışmalar incelendiğinde aile içi iletişim ile ilgili yapılan çalışmalara sıklıkla rastlanılmaktadır (Moschis, 1985; Ritchie ve Fitzpatrick, 1990; Austin, 1993; Tezel, 2004; Görgün Baran, 2004; Yağbasan ve Tanyıldızı, 2006; Garcia-Moya, Rivera, Moreno, Lindström ve Jiménez-Iglesias, 2012; Şahin ve Aral, 2012; Fisher ve Nussbaum, 2015). Çalışmanın bu kısımda bahsedilen konularla ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Ancak literatür incelendiğinde, Covid-19 sürecinde aile içi iletişim ile ilgili çok az çalışma olduğu (Ergül ve Yılmaz, 2020; Öztürk ve diğerleri, 2020; Yıldız ve Erdem, 2020; Prime, Wade ve Browne, 2020; Wolor ve diğerleri, 2020; Pietromonaco ve Overall, 2020) anlaşılmaktadır.

Ulusal çalışmalar incelendiğinde Ergül ve Yılmaz (2020) tarafından hazırlanmış olan, Covid-19 pandemisi sürecinde aile içi iletişime etkisi olan faktörlerle ilgili modelin önerildiği bir çalışmaya rastlanmaktadır. Çalışmada, Hoffman ve diğerleri (2006) ve Özmete'nin (2010) öne sürdükleri modellerden yararlanarak oluşturulan modellerde ebeveynlik, aile etkileşimi, fiziksel yeterlilikler ve duygusal/finansal yeterlilikler adlı boyutlar incelenmiştir. Anket formu vasıtasıyla elde edilen veriler aracılığıyla açılımlı faktör analizi kullanılarak faktör yapısı araştırılmış, doğrulayıcı faktör analiziyle ise faktör yapısı doğrulanmaya çalışılmıştır. Faktörler arasındaki ilişki değerlendirilirken doğrulayıcı faktör analizi neticesinde elde edilen faktörler aracılığıyla aile iletişimi açıklanmıştır. Ayrıca üst boyut olan aile içi iletişim ile alt boyut olan üç faktör arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Fiziksel yeterlilikler ile duygusal/finansal yeterliliklerin artmasının aile içi iletişimi de arttıracığı çalışmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Öztürk ve diğerleri (2020) ise Covid-19 sürecinde aile içinde yaşanan çatışmaları ve aile içindeki birlik ve beraberlik kavramlarını incelemişlerdir. Behar-Zusman, Chaves ve Gattamorta'nın (2020) geliştirmiş olduğu Covid-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin (CHÇÖ) kullanıldığı anket çalışmasına Türkiye'de bulunan 46 şehirden 372 aile üyesi katılmıştır. Yapılan analiz neticesinde Covid-19 sürecinde aile üyelerinin birlik-beraberlik düzeylerinin anlaşmazlık düzeylerine kıyasla daha fazla arttığı ancak bununla birlikte hem birlik ve beraberlik hem de anlaşmazlık düzeylerinin Covid-19 öncesine göre daha fazla arttığı tespit edilmiştir. Anketin ilk kısmında yer alan demografik özellikler ile bahsedilen iki durum arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı da çalışmada değerlendirilmiştir. Çatışma durumu ile yaş, medeni hal, evde yaşayan kişi ile evde yaşayan çocuk sayısı, ailede Covid-19 belirtisini yaşamış olma durumu ve aile içinde sosyal mesafeyi koruyabilme zamanları arasında anlamlı bir fark bulunurken birlik-beraberlik durumu ile yalnızca algılanan gelir hali arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Yıldız ve Erdem (2020) salgın sürecinde eşlerin ilişkilerinin olumsuzluklarla karşı karşıya geldiğini ve aile dinamiklerinde sorunlar yarattığını ifade etmişlerdir. Bu duruma maruz kalan çiftlerin aile danışmanlığına başvurduğunu belirterek danışmanlık süreci ve yöntemleri hakkında literatür incelemesi sunmuşlardır.

Uluslararası çalışmalara bakıldığında ise Prime, Wade ve Browne'nin (2020) yapmış oldukları çalışmalarında Covid-19 salgınının, bakım sorumluluğu, finansal sıkıntılar ve kısıtlamayla ilgili stres şeklindeki sosyal bozulmaya bağlı zorluklar nedeniyle ailelerin ve çocukların refahı için önemli bir tehdit oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Kısmen bu tarz sorunların aile yapılarına ve sistemin süreçlerine nüfuz etmesi nedeniyle, bu sorunların sonuçlarının muhtemelen uzunca bir süre devam edeceğini de belirtmişlerdir. Bu çalışmada, Covid-19 sırasında çocukların ve ailelerin refahının risk altında olabileceği çok sayıda durumu göstermek için akut krizler ve uzun vadeli risk konu alanlarındaki ilgili literatürden yararlanılmış ve sunulan kavramsal çerçeve, insan gelişiminin ve aile işleyişinin sistemik modellerine dayandırılmıştır. Böylece Covid-19 nedeniyle sosyal bozulma neticesinde evde bulunan çocukların bakımından sorumlu olan kişilerin refahını ve aile dinamiklerini (örneğin organizasyon, iletişim ve inançlar) içeren bir süreç aracılığıyla çocuk uyumu ile ilişkilendirilmiştir. Covid-19'un sebep olduğu sorunlar nedeniyle aile yapısının bozulmaması için aile içi yakın ilişkilerin ve inançların önemli olduğu tasvir edilmiştir. Son olarak klinik ve araştırma sonuçları çalışmada tartışılmıştır. Wolor ve diğerleri (2020) ise Covid-19 sürecinde bazı çalışanların evden çalışmak zorunda kalma durumlarını incelemişlerdir. Bu durumdaki çalışanların genellikle tüm gün ofiste yaptıkları işleri bu süreçte evlerinde yapmaları gerektiğini ve bir yandan da evde bulunan aile üyeleri ve çocukları ile de ilgilenmek zorunda kaldıklarını çalışmada ifade etmişlerdir. Bu nedenle hem rol çatışması yaşayan hem de belirsiz bir süre boyunca çalışmalarını sürdürmek durumunda kalan çalışanlar için daha önce yapılan çalışmalar gözden geçirilmiştir. Ardından nitel yöntemler ile elde edilen bulgular neticesinde bu süreçte stres, aile ile iletişim, planlama, güvenlik ve sağlık konularında uygulanabilecek yaklaşımlar değerlendirilmiştir. Pietromonaco ve Overall (2020) Covid-19 salgınının çiftlerin ilişkilerini nasıl etkilediğini değerlendirmek için bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada, Covid-19 salgınının, insanların günlük yaşamlarını derinden değiştirdiği ve çok sayıda toplumsal zorluk yarattığı belirtilerek bu stresin hem duygusal hem de fiziksel sağlığı etkilediği ifade edilmiştir. İlgili çalışmada, romantik ilişkiler üzerine yapılan literatür araştırması neticesinde, ekonomik zorluklar, zorlu işler ve felaketler gibi dış stres faktörlerinin çiftlerin ilişki kalitesini ve istikrarını tehdit edebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, çalışmada Covid-19'un ilişkileri nasıl etkileyebileceği tartışılmıştır. Bilimsel teori ve araştırmalardan yararlanılarak sosyal sınıf, azınlık statüsü, yaş, bağlanma güvensizliği ve depresyon gibi nedenlerin çiftler arasındaki ilişkiyi etkileyeceği çalışmada sunulmuştur. Ayrıca mevcut krizin ilişkiler üzerindeki potansiyel olumsuz

etkilerini hafifletmek için ele alınması gereken temel faktörleri tanımlayarak gelecekteki araştırmalar için yol gösterilmiştir.

YÖNTEM

Covid-19 salgın sürecinin aile içi iletişimi nasıl etkilediğini ve hangi unsurların (cinsiyet, eğitim, medeni durum, yaş vb.) bu süreçte aile içi iletişim üzerine etkisinin olduğunu incelemeyi amaçlayan bu araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış ve bu kapsamda nedensel tarama araştırması yapılmıştır. Araştırmada betimleyici ve açıklayıcı araştırma modeli kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde anketlerden faydalanılmış ve anketlerde yer alan aile içi iletişim ile ilgili maddelere faktör analizi yöntemi uygulanmış ve maddeler, açıklanabilir daha az faktörler halinde özetlenmiştir. Ardından, araştırmacılar tarafından belirlenen demografik değişkenlerin aile içi iletişimi etkileyip etkilemediği çeşitli istatistiksel yöntemlerle (t testi ve ANOVA) incelenmiştir.

Çalışma Grubu ve Verilerin Toplanması

Covid-19 sürecinde yüz yüze görüşmelerin yapılamaması ve çalışma grubunun geniş bir bölgede yer alması durumlarından ötürü yapılan anket çalışması Google Formlar aracılığıyla çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aşamasında basit rastgele örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. İlgili örneklem, araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenmiş olup ailesiyle birlikte yaşayan veya yalnız yaşadığı halde ailesi ile iletişim halinde olan kişilerden seçilmiş ve ilgili anket Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bulunan illerde yaşayan kişilere rasgele gönderilmiştir. Anketler, 19 Nisan 2021 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmış ve 26 Nisan 2021 tarihinde sonlandırılmıştır. Ebeveyn ve çocuk ayrımı gözetmeksizin Türkiye'de farklı illerde ikamet eden 371 kişi ankete gönüllü olarak katılarak geri dönüşte bulunmuştur. Yine herhangi bir ayrım gözetmeksizin eksik olmayan tüm veriler kullanılmıştır. Covid-19 pandemi sürecinde olduğundan, çalışmanın bu sürece mümkün olduğunca kısa sürede katkı sağlaması hedeflendiğinden ve ayrıca faktör analizi uygulamak için değişken sayısının 5 katı kadar gözlem yeterli olduğundan (Yaşlıoğlu, 2017) ulaşılan örneklem sayısının kabul edilebilir olduğu düşünülmüş ve bu nedenle bir haftanın sonunda anket çalışması sonlandırılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada kullanılan anket formu iki bölümden meydana gelmektedir. İlk kısım demografik sorulardan oluşmakta olup bu kısımda yaş, cinsiyet, medeni durum, çalışma durumu, hanehalkı geliri ve öğrenim düzeyi soruları yer almaktadır. İkinci kısımda ise Hoffman ve diğerleri (2006) ve Özmete'nin (2010) makalelerinden yararlanılarak Ergül ve Yılmaz (2020) tarafından uyarlanan ve 16 adet sorudan oluşan aile içi iletişim anketi kullanılmıştır. Ergül ve Yılmaz (2020), çalışmalarında ilk olarak 50 kişilik bir grup üzerinde anket maddelerinin doğru anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek için pilot çalışma yapmışlardır. Pilot çalışma sonucunda anketin geçerlik ve güvenirliklerini hesaplanmış ve Ergül ve Yılmaz (2020) ilgili anket için Cronbach alfa değerini 0,860 olarak bulmuşlardır. Bu

çalışmada, ilgili anket soruları için (1) Hiç katılmıyorum ile (5) Tamamen katılıyorum puan aralığında olan 5'li likert tipi ölçek tercih edilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada ilk olarak ankette yer alan likert tipi ölçeğe sahip 16 maddeye faktör analizi uygulanmıştır. Burada amaç, bu maddeler arasındaki ilişkileri ortaya koyan daha az sayıda ve daha kolay yorumlanabilir faktörler elde etmektir. Bu analiz, birbiriyle ilişkili olan p sayıdaki değişkenle ifade edilen bir yapıyı, en az bilgi kaybı ile aralarında ilişki bulunmayan fakat kendi içinde ilişkili daha az sayıdaki yeni k adet değişkenle (faktörle) açıklamaya yarayan bir yöntemdir ($k < p$). Bu sayede yorumlanması zor olan çok sayıdaki değişkenler bütününden daha az sayıda anlamlı faktörler türetilmektedir (Alpar, 2017, s. 245).

Faktör analizi için Doğrulayıcı (Confirmatory) ve Açımlayıcı (Exploratory) olmak üzere iki tür yaklaşımdan söz edilebilir. Açımlayıcı faktör analizi (AFA), gözlenen çok sayıda değişkenin altında yatan faktörlerin tespitinde kullanılmaktadır. Bu durumda AFA ölçek geliştirme alanında kullanılan bir teknik olarak düşünülmektedir. Ölçeğin maddelerinin altında yatan faktör sayısının ve hangi maddelerin hangi faktörlere ait olduğunun net olarak bilinmediği durumlarda AFA kullanılmaktadır. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ise model ile ilgili güçlü bir varsayımın olması halinde kullanılmaktadır. Ölçek geliştirme ile ilgili çalışmalarda tespit edilen yapının geçerliliğini test etmek için AFA'dan sonra DFA kullanılmalıdır (Akt. Orçan, 2018, s. 414). DFA'da daha önceden belirlenmiş bir hipotezin test edilmesi amaçlanmaktadır (Güriş ve Astar, 2015, s. 415).

Örnek büyüklüğü, faktör analizinin güvenilirliğinde önemli bir yer tutmaktadır. Faktör analizinde örnek büyüklüğü ile ilgili kesin bir yaklaşım bulunmamakla birlikte önerilen farklı görüşler bulunmaktadır (Albayrak, 2006, s. 112). Araştırmacılar genellikle 50'den az gözlemden oluşan bir örneğe faktör analizi uygulamayı tercih etmemektedirler. Tercihen örneklem büyüklüğü 100 veya 100'den daha büyük olmalıdır. Güvenilir sonuçlar elde etmek için örnek büyüklüğü ile değişken sayısı arasında 10:1 oranının olması gerektiği düşünülmektedir. (Hair, Black, Babin vd., 2014, s. 100).

Faktör analizi, anket çalışmalarında kullanılan likert ölçek tipli sorularda alt boyutların belirlenmesi amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır ve analizde bazı aşamalar uygulanmalıdır (Güriş ve Astar, 2015, s. 415). İlk olarak veri setinin faktör analizi için uygunluğu değerlendirilir. Sonraki aşamada çeşitli kriterler kullanılarak faktör sayısı belirlenir ve faktörler elde edilir. Bir diğer aşamada faktörlerin yorumlanabilmesi ve isimlendirilebilmesi için eksen döndürme (faktör rotasyonu) işleminden faydalanılır. Son aşamada ise değişkenlerin yer aldığı faktörler belirlendiğinden, bu faktörler isimlendirilir (Güriş ve Astar, 2015, s. 416-417). Mevcut çalışmada, kısaca bahsedilen bu aşamalar sırasıyla uygulanmıştır.

Daha sonra araştırmada yer alan demografik değişkenlerin grupları arasında elde edilen faktörler bazında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda iki kategorili demografik değişkenlerin analizinde bağımsız örneklem t testinden ve ikiden fazla kategoriye ait değişkenlerin

analizinde ise ANOVA'dan faydalanılmıştır. Bağımsız örneklem t testi, iki ayrı örneklem grubuna ait ortalamaları karşılaştırmakta ve iki farklı örneklem grubu arasında ortalamalar bakımından herhangi bir farkın mevcut olup olmadığını ortaya koymaktadır (Kalaycı, 2009, s. 74). ANOVA yönteminde ise iki tane değişken söz konusudur. Bu değişkenlerden biri kategorik bağımsız değişken, diğeri ise metrik bağımlı değişkendir. Varyans analizi uygulanacaksa bağımsız değişkende iki veya daha fazla grup olmalıdır. Varyans analizi, iki veya daha fazla grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın varlığını test etmektedir (Kalaycı, 2009, s. 132).

Araştırmada kullanılan analizlere ilişkin bulgular, SPSS 22 paket programından elde edilmiştir.

BULGULAR

Covid-19 sürecinde aile içi iletişimin değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada hedef kitle ebeveynler ve çocuklarıdır. Çalışmada kullanılan anket yetişkin bireylere gönderilmiş olup ebeveynler tarafından çocuklarına da uygulanmıştır. Tablo 1'de çalışmaya katılan bireylerin demografik özellikleri özetlenmiştir. Tablo 1 incelendiğinde örnekleme oluşturan bireylerin %33,7'sinin erkek, %66,3'ünün ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Medeni durumlar incelendiğinde örneklemin %64,4'ü evli, %35,6'sı bekadır. Araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalaması 38,50'dir. Katılımcıların %3,5'i 11-20 yaşları arasında, %46,4'ü 21-35 yaşları arasında, %30,5'i 36-50 yaşları arasında yer alırken son olarak %19,4'ü 51 yaş ve üstü olan bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların öğrenim düzeyi incelendiğinde %43,4 ile en büyük oranı lisans mezunları oluşturmaktadır. Ardından %22,1 ile lisansüstü (doktora ve yüksek lisans) mezunları gelmektedir. Ortaöğretim (lise) mezunlarının oranı %20,5 iken, ön lisans mezunlarının oranı %8,9'dur. Son olarak ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) mezunlarının oranı %6,1'den oluşmaktadır.

Katılımcıların %62,8'i herhangi bir işte çalışırken, geriye kalan %37,2'si çalışmamaktadır. Aile gelirlerinin dağılımı incelendiğinde katılımcıların %12,7'si 0-826 TL arası gelir elde eden ailede yer alırken, %32,3'ü 2827-5800 TL arası gelir elde eden aile içinde yaşamaktadır. Katılımcıların %22,1'i 5801-8700 TL arası gelir sahibi olan ailede yer alırken, 8701 TL ve üstü aile gelirine sahip olan kişiler toplam araştırmanın %32,9'unu oluşturmaktadır.

Yukarıdaki verilerden anlaşıldığı üzere verinin homojen olmadığı düşünülmektedir. Sosyal bilimler alanında yürütülen araştırmalarda, yaş, cinsiyet, tek bir meslek grubu veya aynı olaydan etkilenmişlik gibi benzerlikler homojenlik olarak ifade edilmektedir. Oysa homojenlik belirli düzeyde bir kapalılık durumunu ifade eder ve sosyal sistem içinde kendini kapalı tutmuş bir evren bulmak pek mümkün değildir. Bunun yerine araştırmaların heterojen olmaları ve evrendeki öğelerin mevcut detaylarını örnekleme yansıtmaları önemli olmaktadır (Baltacı, 2018, s. 237).

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Değerler

Değişken	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Erkek	125	33,7
Kadın	246	66,3
Yaş	Ort./ Std.Sap.:	38,5/11,95
11-20 yaş arası	13	3,5
21-35 yaş arası	172	46,4
36-50 yaş arası	113	30,5
51 yaş ve üstü	12	19,4
Medeni Hal		
Bekar	132	75,9
Evli	239	24,1
Öğrenim Durumu		
İlköğretim (ilkokul ve Ortaokul)	19	5,1
Ortaöğretim (Lise)	76	20,5
Ön lisans	33	8,9
Lisans	161	43,4
Lisansüstü	82	22,1
Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?		
Evet	233	62,8
Hayır	138	37,2
Ailenizin aylık geliri		
0-2826 TL	47	12,7
2827-5800 TL	120	32,3
5801-8700 TL	82	22,1
8701 TL ve üstü	122	32,9

Katılımcıların demografik özellikleri belirlendikten sonra 16 maddelik aile içi iletişim ölçeğine faktör analizi uygulanarak değişkenlerin birbirleri arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü gösteren korelasyon matrisi incelenmiştir. Buna göre ölçekte yer alan tüm soruların birbirleri ile ilişkisinin 0,30'dan yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Değişkenlerin, doğru faktöre atanmalarının güvenilir olması için incelenen korelasyon matrisinden sonra ölçeğe faktör analizi yöntemi uygulanmıştır.

Çalışmada yer alan değişkenler ile araştırmaya katılan örneklemin faktör analizi için elverişli olup olmadığını belirten Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) istatistik değeri ve korelasyonla matrisinin anlamlılığını sınavan Barlett'in Küresellik test değerleri Tablo 2'de yer almaktadır. KMO değerinin sosyal bilimler alanında 0,50'den yüksek olması beklenir (Güriş ve Astar, 2015, s. 421). Bu bağlamda Tablo 2'de bulunan değerler incelendiğinde KMO sonucu 0,873 bulunarak kullanılan veri setinin, faktör analizi yapılabilmesi için oldukça elverişli olduğu anlaşılmaktadır. KMO sonucunun yüksek çıkması, ölçekte yer alan değişkenlerin, diğer tüm değişkenler tarafından oldukça iyi bir biçimde tahmin edilebileceğini ifade etmektedir (Kaya, 2013, s. 180). Barlett küresellik testi sonucuna göre araştırmada kullanılan ölçeğin 16 değişkeninin birbirleriyle olan korelasyonları istatistiksel açıdan anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0,05$).

Tablo 2: KMO Ölçütü ve Barlett Küresellik Testi

KMO	0,873
Barlett Küresellik Testi	$\chi^2_{hes}=2939,6$
	s.d. = 120
	p-değeri = 0,00

KMO ve Barlett Küresellik testleri değerlendirildikten sonra faktörleştirme işlemi yapılmıştır. Literatürde, faktör analizi sonucunda özdeğeri 1'den büyük bulunan faktörler anlamlı kabul edilmektedir (Tabachnick ve Fidel, 2007, s. 644). Ergül ve Yılmaz (2020), çalışmalarında kullandıkları örneklemelerden elde edilen veriler doğrultusunda 4 alt faktör elde ederken, onlardan farklı olarak bu çalışmada toplamda 3 alt faktör elde edilmiştir. Ayrıca Varimax yöntemi kullanılarak, yorumlanabilir faktörlere ulaşılabilmesi sağlanmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan döndürülmüş faktör yükleri, varyans açıklama oranları ve özdeğerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Döndürülmüş faktör yükleri incelendiğinde (Tablo 3), elde edilen ilk faktörün özdeğeri 6,271 olup bu faktör toplam varyansın tek başına %22,168'lik kısmını açıklamaktadır. Ardından, ikinci faktöre ait özdeğer 1,848 olmakla birlikte tek başına toplam varyansın %21,316'sını açıklamaktadır. Son olarak elde edilen üçüncü faktörün özdeğeri 1,453 olup bu faktör toplam varyansın %16,342'sini açıklamaktadır. Varimax yöntemi sonucunda döndürülmüş olarak hesaplanan üç faktörün birlikte açıkladığı toplam varyans oranı ise %59,826'dır.

Elde edilen faktörlere atanan değişkenler incelendiğinde birinci faktör için "Aile İçi İlişki", ikinci faktör için "Duygusal ve Finansal Güç" ve son olarak üçüncü faktör için "Çevresel Destek ve Ebeveynlik" şeklinde isimlendirilmiştir.

Tablo 3: Aile İçi İletişim için Döndürülmüş Faktör Yükleri ve Varyans Açıklama Yüzdeleri

Bileşen	Faktör Yükleri
Faktör 1: Aile İçi İlişki (Özdeğer =6,271 – Varyans: %22,168)	
Aile üyeleri COVID-19 süresince birbirleri ile ilgilenir (S5).	,881
Aile üyeleri COVID-19 süresince birbirini destekler (S4).	,876
Aile üyeleri COVID-19 konusundaki problemleri birlikte çözer (S3).	,777
Aile üyeleri COVID-19 süresince birbiri ile uyumludur (S6).	,643
Aile üyeleri COVID-19 konusunda birbirleri ile çekinmeden açıkça konuşurlar (S2).	,575
Aile üyeleri COVID-19 süresince birlikte vakit geçirmekten hoşlanırlar (S1).	,363
Faktör 2: Duygusal ve Finansal Güç (Öz değer= 1,848- Varyans= %21,316)	,649
Aile COVID-19 süresince masraflarını karşılayacak ekonomik güce sahiptir (S14).	,889
Aile COVID-19 süresince sağlık hizmetlerinden faydalanabilecek ekonomik güce sahiptir (S13).	,884
Aile COVID-19 süresinde evde kendini güvende hisseder (S15).	,680
Aile bireyleri COVID-19 süresince diğer aile üyelerinin özel gereksinimlerini karşılayacak dış desteğe sahiptir (S12).	,631
Aile COVID-19 süresince komşuları ile birlikte kendini güvende hisseder (S16).	,515
Faktör 3: Çevresel Destek ve Ebeveynlik (Özdeğer=1,453- Varyans= %16,342)	
COVID-19 süresince aile bireyleri, çocuklara arkadaşları ile nasıl geçineceklerini öğretir (S9).	,830
COVID-19 süresince çocukların ödevleri ve etkinliklerine yardım edilmiştir(S8).	,705
COVID-19 süresince aile bireyleri, çocuklara bağımsız birey olmayı öğretir (S7).	,701
Aile bireyleri COVID-19 süresince stresten kurtulmak için gerekli desteği sağlar (S10).	,562
Aile bireyleri COVID-19 süresince destek görebilecekleri kişilere/arkadaşlara sahiptir (S11).	,466

Çalışmada alt boyut olarak elde edilen ölçeklerin güvenilirliklerini test etmek için bulunan Cronbach alfa katsayıları Tablo 4'te verilmektedir. Toplamda 16 maddeden oluşan ölçeğin tüm maddeleri için elde edilen Cronbach α değeri 0,886'dır. Aile İçi İlişki faktörünün Cronbach α değeri 0,817, Duygusal ve Finansal Güç faktörünün Cronbach α değeri 0,823 ve Çevresel Destek ve Ebeveynlik faktörünün Cronbach α değeri 0,785 olarak elde edilmiştir. Cronbach α katsayılarının geçerlilik düzeyleri ile ilgili literatürde belirtildiği üzere 0,00-0,40 aralığında olan değerler güvenilir değil iken 0,40-0,60 aralığında olan değerler düşük derecede güvenilir olarak kabul edilirler. 0,60-0,80 aralığında olan değerler güvenilir ve son olarak 0,80-1,00 aralığında yer alan değerler ise yüksek düzeyde güvenilirdir (Özdamar, 2004, s. 633; Üngüren, Doğan, Özmen ve Tekin, 2010, s. 2929).

Tablo 4: Ölçeklere ait Cronbach Alfa Güvenirlilik Katsayıları

Ölçek İsimleri	Madde Sayısı	Alfa
Aile içi İlişki	6	,817
Duygusal ve Finansal Güç	5	,823
Çevresel Destek ve Ebeveynlik	5	,785
Aile içi İletişim	16	,886

Faktör analizinden elde edilen üç alt boyutun, Tablo 1'de yer alan demografik değişkenlerin gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılığın bulunup bulunmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t testi ile ANOVA testleri uygulanmıştır. Tablo 5'te cinsiyetin Covid-19 sürecinde aile içi iletişimin alt boyutları üzerindeki etkisine ilişkin bulgular yer almaktadır. Bu bağlamda, cinsiyetin Duygusal ve Finansal Güç ve Çevresel Destek ve Ebeveynlik alt faktörleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0,05$). Anlamlı etkiye sahip olan iki faktör incelendiğinde kadınların Duygusal ve Finansal Güç ile Çevresel Destek ve Ebeveynlik ortalamalarının erkeklerin Duygusal ve Finansal Güç ile Çevresel Destek ve Ebeveynlik ortalamalarından fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 5: Cinsiyetin Ölçeklere Etkisi

Değişken	Grup	n	Ort.	Std. Sap.	t ist.	p değeri
Aile içi İlişki	Kadın	246	4,354	0,606	0,15	0,988
	Erkek	125	4,353	0,641		
Duygusal ve Finansal Güç	Kadın	246	3,970	0,880	2,409	0,016*
	Erkek	125	3,373	0,917		
Çevresel Destek ve Ebeveynlik	Kadın	246	4,053	0,756	2,242	0,026*
	Erkek	125	3,862	0,815		

*: %5 önem düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 6'da medeni durumun Covid-19 sürecinde aile içi iletişimin alt boyutları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda, araştırmaya katılan bireylerin evli veya bekâr olmalarının Aile İçi İlişki ve Çevresel Destek ve Ebeveynlik faktörlerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi bulunmuştur ($p < 0,05$). Evli anne-babaların ve evli çocukların, bekâr anne-baba ve bekar çocuklara göre daha yüksek bir ortalama gösterdiği sonucuna varılmıştır. Covid-19 sürecinde evli bireylerin aile içi iletişimde daha yüksek skorlara sahip olduğu ve Aile İçi İlişki ve Çevresel Destek ve Ebeveynlik ortalamalarının bekâr bireylere oranla daha fazla olduğu ifade edilebilir.

Tablo 6: Medeni Halin Ölçeklere Etkisi

Değişken	Grup	n	Ort.	Std. Sap.	t ist.	p değeri
Aile içi İlişki	Evli	239	4,426	0,561	2,883	0,004*
	Bekar	132	4,224	0,692		
Duygusal ve Finansal Güç	Evli	239	3,956	0,812	1,619	0,107
	Bekar	132	3,378	1,018		
Çevresel Destek ve Ebeveynlik	Evli	239	4,058	0,762	2,183	0,030*
	Bekar	132	3,874	0,798		

*: %5 önem düzeyinde anlamlıdır.

Demografik değişkenlerden bir diğeri olan yaş değişkeninin Covid-19 sürecinde aile içi iletişim üzerindeki etkisi Tablo 7’de yer almaktadır. Tabloya göre yaş değişkeninin Covid-19 sürecinde aile içi iletişimde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 7: Yaş Değişkeninin Ölçeklere Etkisi

Değişken	F ist.	p değeri
Aile İçi İlişki	2,343	0,073
Duygusal ve Finansal Güç	1,302	0,273
Çevresel Destek ve Ebeveynlik	0,933	0,425

Öğrenim düzeyi değişkeninin, Covid-19 sürecinde aile içi iletişim üzerindeki etkisi ANOVA testi ile incelenmiştir ve bulgular Tablo 8’de yer almaktadır. Bu bağlamda öğrenim düzeyinin yalnızca Çevresel Destek ve Ebeveynlik üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 8: Öğrenim Düzeyinin Ölçeklere Etkisi

Değişken	F ist.	p değeri
Aile İçi İlişki	0,803	0,524
Duygusal ve Finansal Güç	1,649	0,161
Çevresel Destek ve Ebeveynlik	2,485	0,043*

*: %5 önem düzeyinde anlamlıdır.

ANOVA test istatistiği sonucunda anlamlı bulunan Çevresel Destek ve Ebeveynlik değişkeninde farklılığın hangi gruptan veya gruplardan kaynaklandığını ortaya çıkarmak için uygulanan ikili karşılaştırma testleri içinde literatürde oldukça sık tercih edilen Bonferonni testi kullanılmıştır. Bonferonni testi sonucunda gruplar arasında herhangi bir fark olmadığı ancak öğrenim düzeyinin tüm gruplar üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer bir önemli demografik değişken olan ailenin gelir düzeyinin, Covid-19 sürecinde aile içi iletişim üzerindeki etkisi ANOVA testi ile incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 9’da sunulmuştur. Tablo 9 değerlendirildiğinde ailenin gelir düzeyinin Aile İçi İlişki ve Duygusal ve Finansal Güç alt faktörleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Ailenin Gelir Durumunun Ölçeklere Etkisi

Değişken	F ist.	p değeri
Aile İçi İlişki	6,781	0,000*
Duygusal ve Finansal Güç	7,669	0,000*
Çevresel Destek ve Ebeveynlik	0,297	0,827

*: %5 önem düzeyinde anlamlıdır.

Farklılığın hangi gruplar arasında oluştuğunu ortaya koymayı amaçlayan Bonferroni testinin sonuçları Tablo 10'da özetlenmiştir. Bu bağlamda, Tablo 10'a göre ailenin gelir düzeyinin artması ile hem Aile İçi İlişki hem de Duygusal ve Finansal Güç alt faktörlerinde ortalamaların arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Aile gelir durumu 8700 TL ve üstü grupta yer alan katılımcıların Aile İçi İlişki ve Duygusal ve Finansal Güç ortalamalarının oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 10: Aile İçi İlişki ve Duygusal ve Finansal Gücün Ailenin Gelir Durumuna Göre İkili Karşılaştırması

Değişken	Gruplar	Ort.	Anlamlı Farklar*
Aile İçi İlişki	(1): 0-2826 TL	4,010	
	(2): 2827-5800 TL	4,338	(2)>(1)
	(3): 5801-8700 TL	4,398	(3)>(1)
	(4): 8700 TL ve üstü	4,471	(4)>(1)
Duygusal ve Finansal Güç	(1): 0-2826 TL	3,459	(4)>(1)
	(2): 2827-5800 TL	3,806	
	(3): 5801-8700 TL	3,881	
	(4): 8700 TL ve üstü	4,147	(4)>(2)

*: %5 önem düzeyinde anlamlıdır.

Nihai olarak herhangi bir işte çalışma durumunun Covid-19 sürecinde aile içi iletişim ölçeğinin alt faktörleri üzerinde etkisinin olup olmadığını ifade eden bağımsız örneklem t testine ait olan sonuçlar Tablo 11'de özetlenmiştir. Tablo 11 değerlendirildiğinde çalışma durumunun yalnızca Aile İçi İlişki faktörü üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, herhangi bir işte çalışan bireylerin Aile İçi İlişki ortalamaları çalışmayanlara oranla daha yüksektir.

Tablo 11: Çalışma Durumunun Ölçeklere Etkisi

Değişken	Grup	n	Ort.	Std. Sap.	t ist.	p değeri
Aile İçi İlişki	Evet	233	4,417	0,601	2,574	0,010*
	Hayır	138	4,247	0,631		
Duygusal ve Finansal Güç	Evet	233	3,952	0,845	1,722	0,086
	Hayır	138	3,378	0,976		
Çevresel Destek ve Ebeveynlik	Evet	233	4,008	0,786	0,620	0,535
	Hayır	138	3,956	0,774		

*: %5 önem düzeyinde anlamlıdır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Covid-19 salgını ülkemizde ilk kez 2020 yılı Mart ayında görülmüştür. İlk vakanın görülmesinin ardından 2020 yılının 3 Nisan tarihinde Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kısmi sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Bununla birlikte toplu taşıma araçları, pazar yerleri ve marketler vb. toplu mekanlarda maske kullanma zorunluluğu gelmiş ve belirli şehirler için şehirlerarası giriş-çıkışlar durdurulmuştur. Yaşı 65 ve üstü olan bireylerin Covid-19 salgınından daha fazla etkileniyor olması nedeniyle belirtilen yaş grubundaki bireylere yönelik sokağa çıkma yasakları uygulanmaya başlanmıştır (Karataş, 2020, s. 5). Ayrıca belli saatlerden sonra sokağa çıkma yasaklarının konulması, bazı gün veya günlerde tam kapanmanın yaşanması, evden çalışma, eğitim-öğretimin

uzaktan olması gibi sebeplerden ötürü aile üyeleri zamanlarının çoğunu evlerinde geçirmeye başlamıştır. Ebeveyn-çocuklar, öğrenim gören veya çalışan kardeşler, çalışan eşler Covid-19 salgınından önce belki de sadece akşamları ve hafta sonları birlikte vakit geçirirken salgın sürecinde eskisinden daha çok birlikte vakit geçirmeye başlamış ve dolayısıyla normalden daha fazla iletişim kurmaya başlamışlardır. Son zamanlarda yaşadığımız süreçte Covid-19 salgını sebebiyle aile içi ilişkiler ve aile içi iletişim de ne yazık ki etkilenmiştir. Bu durum, aile yapısını da olumsuz manada etkilemiştir. Bununla birlikte bu olumsuzluk, halk sağlığını da etkileyerek psikososyal tartışmalara sebep olmuştur (Işık, 2020, s. 4).

Covid-19 salgınının yaşanmaya başlamasıyla birlikte ulusal ve uluslararası literatürde salgınla ilgili birçok çalışma yapılmaya başlanmış ve farklı ölçekler geliştirilmiştir. Ayrıca önceden geliştirilen ölçekler de Covid-19 dönemi için uygulanarak sonuçlar değerlendirilmiştir. Bu bağlamda mevcut çalışmada yukarıda bahsedildiği üzere pandeminin, aile içi iletişimi etkilemesi sebebi ile bu konu ele alınmış, Hoffman ve diğerleri (2006) ve Özmete'nin (2010) makalelerinden yararlanılarak Ergül ve Yılmaz (2020) tarafından uyarlanan aile içi iletişim ölçeği Covid-19 süreci için uygulanmış ve Covid-19 salgını sürecinde aile içi iletişimin incelenmesi amaçlanmıştır.

Covid-19 salgınından bağımsız olarak ulusal ve uluslararası literatürde aile içi iletişim ile ilgili fazlasıyla çalışma olmasına rağmen Covid-19 salgını ile aile içi iletişimi ilişkilendiren ve bu süreçte aile içi iletişimi değerlendirerek demografik değişkenlerle ilişkisini inceleyen çalışmaların sayısının az olduğu görülmüştür. Bu açıdan mevcut çalışma ile ilgili literatüre katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Mevcut çalışmaya, Türkiye genelinde farklı illerde yaşayan 371 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Bu kişilere ait demografik özellikler sunulduktan sonra çalışmada bulunan değişkenlerin ve örneklemin faktör analizine uygunluğunu belirlemek için KMO değeri incelenmiştir. Bu değer 0,873 olduğu belirlenerek veri setinin faktör analizi yapmak için oldukça elverişli olduğu tespit edilmiştir. Ergül ve Yılmaz (2020), araştırmada kullanılan ölçeğe faktör analizi uygulandığında dört faktör elde etmişken mevcut çalışmada onlardan farklı olarak üç faktöre ulaşılmıştır.

Çalışmanın bulgularından hareketle, cinsiyet açısından bakıldığında, kadınların ortalamalarının erkeklerin ortalamalarından fazla olarak tespit edilmesinin aile içi iletişimlerde kadınların erkeklere göre daha baskın olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Evli olanların, bekar olanlara oranla daha yüksek ortalamaya sahip olmasının sebebi aile içinde kurulan ilişkilerde ve iletişimde bekar olanlardan ziyade evlilerin daha büyük rol oynamasından kaynaklı olarak yorumlanabilir. Ayrıca öğrenim düzeyi açısından gruplar arasında herhangi bir fark olmadığı ancak öğrenim düzeyinin tüm gruplar üzerinde etkisi olduğu dolayısıyla aile içi iletişimde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelirin de aile içi iletişim üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu, 8700 TL ve üstü grupta yer alan katılımcıların aile içi iletişimlerinin daha kuvvetli olduğu sonucuna varılmıştır. Ekonomik düzey yükseldikçe çoğu zaman sorunların azalacağı, sorunsuz ve mutlu olan insanların ise daha doğru ve

güzel bir şekilde iletişim kuracakları da aşıkardır. Son olarak herhangi bir işte çalışan bireylerin çalışmayanlara göre aile içi iletişim düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum maddi açıdan kaynaklanabilir. Ayrıca iş hayatındaki bireyler ev ve aile dışında başka meşgulliyetlere de sahip olduğu için genellikle psikolojik olarak da kendini daha iyi ve daha huzurlu hissediyor olacaktır. Bu durum da aile içi iletişimin daha sağlıklı olmasını sağlayacaktır.

Başaran ve Aksoy (2020) çalışmalarında, çocukların ve ebeveynlerin Covid-19 sürecinde hem olumlu hem de olumsuz yaşantılar tecrübe ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu süreçte aile içi etkileşimlerin artmasına rağmen eğitim sorunları, psikolojik sorunlar ve sağlık sorunlarının ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Chin vd. (2020) araştırmalarının sonucunda ele aldıkları örneklemin büyük çoğunluğunun eşler ve çocuklarla ilişkilerin kalitesinde herhangi bir değişiklik yaşamadığını, örneklemin yaklaşık %20'sinin eşler ve çocuklarla ilişkilerinde olumlu bir değişiklik bildirdiğini belirtmişlerdir. Jiao vd. (2020) yapmış oldukları çalışmada, Çin'in Shaanxi Eyaletinde çalışan çocuk doktorlarının bu süreçte çocukların korku ve endişelerini gidermek adına aile içi iletişimi kuvvetlendirmeye yönelik önlemler alınması gerektiğini ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Cassinat vd. (2021) pandemi ile ilgili kapanmalar sırasında anne-çocuk çatışması, baba-çocuk çatışması ve kardeş çatışmasının artış gösterdiğini ve yanı sıra baba-çocuk yakınlığında, ve kardeşlerin yakınlığında azalmalar olduğunu tespit etmişlerdir. Güngör ve Aşkın (2021) çalışmalarında pandemi sürecinde bireylerin evlerde ve kapalı mekânlarda kalmaları nedeniyle psikolojik sorunlar yaşadıklarını ve bu durumun aile içi ilişkilere olumsuz olarak yansındığını ifade etmişlerdir. Kaya ve Akın Işık (2021) yaptıkları çalışmanın sonucunda COVID-19 pandemisinin aile hayatı ve evlilik yaşantısı üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğunu tespit etmişlerdir. Bireylerin sosyal ve günlük hayatlarında ve çocuklar üzerinde olumsuz etkileri bulunurken, yaşam önceliklerinin değişmesi ve eşler arasındaki paylaşımın artması şeklinde olumlu etkiler bulunmuştur. Koca (2021) çalışmasında pandemi sürecinde aile içi iletişim ve dayanışma düzeyinin arttığını tespit etmiştir. İlgili çalışmada yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim ve gelirin pandemi sürecinde aile içi iletişimi çeşitli yönlerden etkilediği ortaya konulmuştur. Özyürek ve Çetinkaya (2021) çalışma sonucunda, pandemi sürecinin aile içi ilişkileri hem olumlu hem de olumsuz etkilediğini saptamıştır. Ailelerin çocuklarına ve kendilerine daha çok zaman ayırdıkları, endişelerini çocuklarına aksettirmemeye çalıştıkları belirlenmiştir. Çocukların ise evde, aile bireyleriyle olmaktan memnun oldukları belirlenmiştir.

Yukarıdaki çalışmalardan hareketle Covid-19 pandemisinin aile iletişiminde hem olumlu hem de olumsuz yansımaları olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Koca'nın (2021) yapmış olduğu çalışma incelendiğinde mevcut çalışmada olduğu gibi birtakım demografik özellikler çerçevesinde pandeminin aile içi iletişim üzerine etkilerinin araştırıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda gelir, eğitim ve medeni durum göz önünde bulundurulduğunda literatür ile benzer sonuçların elde edildiği ve bu değişkenlerin pandemi sürecinde aile içi iletişim üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Gelecek çalışmalarda farklı yazarlar tarafından değişik örneklem grupları için Covid-19 pandemisinin aile içi iletişim üzerine etkisinin incelenmesi literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Çalışmaya ait etik kurul onayı 26.05.2021 tarih, 2021/3 ve E-74009925-604.01.02-111191 sayısı ile Çukurova Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, A. S. (2006). *Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Alpar, R. (2017). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemler*. 5. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Austin, E. W. (1993). The importance of perspective in parent-child interpretations of family communication patterns. *Journalism Quarterly*, 70(3), 558-568.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Başaran, M. ve Aksoy, A. B. (2020). Anne-babaların Korona-Virüs (Covid-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 668-678.
- Behar-Zusman, V., Chaves J.V. ve Gattamorta, K. (2020). Developing a measure of the impact of COVID-19 social distancing on household conflict and cohesion. *Family Process*, 59(3), 1045-1059.
- Cassinat, J. R., Whiteman, S. D., Serang, S., Dotterer, A. M., Mustillo, S. A., Maggs, J. L. ve Kelly, B. C. (2021). Changes in family chaos and family relationships during the COVID-19 pandemic: Evidence from a longitudinal study. *Developmental Psychology*, 57(10), 1597–1610.
- Chin, M., Sung, M., Son, S., Yoo, J., Lee, J. ve Chang, Y. E. (2020). Changes in family life and relationships during the COVID-19 pandemic and their associations with perceived stress. *Family and Environment Research*, 58(3), 447–461.
- Çelik, Ş. ve Çak, E. (2021). Covid-19 pandemi sürecinin aile üzerine etkisi. *Gevher Nesibe Journal Of Medical & Health Sciences*, 6(11), 43-49.
- Ergül, B. ve Yılmaz, V. (2020). COVID-19 salgını süresince aile içi ilişkilerin doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, Milli Mücadele'nin 100. Yılı Özel Sayısı*, 38-51.
- Fisher, C. L. ve Nussbaum, J. F. (2015). Maximizing wellness in successful aging and cancer coping: The importance of family communication from a socioemotional selectivity theoretical perspective. *Journal of Family Communication*, 15(1), 3-19.

- Garcia-Moya, I., Rivera, F., Moreno, C., Lindström, B. ve Jiménez-Iglesias, A. (2012). Analysis of the importance of family in the development of sense of coherence during adolescence. *Scandinavian Journal of Public Health*, 40(4), 333-339.
- Güngör, V. ve Aşkın, D. (2021). Afet ve aile içi ilişkiler: Covid-19 pandemisinin aile içi tartışma ve şiddet üzerindeki etkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 46-55.
- Güngör Baran, A. (2004). Türkiye'de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (1), 31-42.
- Güriş, S. ve Astar, M. (2015). *Bilimsel araştırmalarda SPSS ile istatistik*. 2. Basım, İstanbul: Der Kitabevi.
- Hair, J. F. Jr., Black W. C., Babin B. J. ve Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis*. 7th Edition, England: Pearson.
- Hoffman, L., Marquis, J., Poston, D., Summers, J.A. ve Turnbull, A. (2006). Assessing family outcomes: psychometric evaluation of the beach center family quality of life scale. *Journal of Marriage and Family*, 68, 1069-1083.
- Işık, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgını döneminde ailede krize müdahale. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-9.
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M. ve Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The Journal of Pediatrics*, 221, 264-266.
- Kalaycı, Ş. (2009). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karataş, Z. (2020). COVID-19 pandemisinin toplumsal etkileri, değişim ve güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 3-15.
- Kaya, M. F. (2013). Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28(Temmuz), 175-193.
- Kaya, Y. ve Akın, R. (2021). COVID-19 ile yaşanan sosyal izolasyonun aile ve evlilik yaşamına yansımaları: Fenomenolojik bir çalışma. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 15(3), 510-520.
- Koca, Ş. N. (2021). COVID -19 salgınının aile yapısına etkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-21.
- Moschis, G. P. (1985). The role of family communication in consumer socialization of children and adolescents. *Journal Of Consumer Research*, 11(4), 898-913.
- Orçan, F. (2018). Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi: İlk hangisi kullanılmalı? *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 9(4), 413-421.
- Özdamar K. (2004). Paket programlar ile istatistiksel veri analizi. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özmete, E. (2010). Aile yaşam kalitesi dinamikleri: aile iletişimi, ebeveyn sorumlulukları, duygusal, duygusal refah, fiziksel/materyal refahın algılanması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 455-465.
- Öztürk, M. S., Yılmaz, N., Demir Erbil, D., ve Hazer, O. (2020). Covid-19 pandemi döneminde

- hanehalkındaki çatışma ve birlik-beraberlik durumunun incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(4), 295-314.
- Özyürek, A. ve Çetinkaya, A. (2021). COVID-19 pandemi döneminde aile ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106.
- Pietromonaco, P. R., ve Overall, N. C. (2020). Applying relationship science to evaluate how the Covid-19 pandemic may impact couples' relationships. *American Psychologist*. Advance online publication.
- Prime, H., Wade M., ve Browne D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 75(5), 631-643.
- Ritchie, L. D. ve Fitzpatrick, M. A. (1990). Family communication patterns: Measuring intrapersonal perceptions of interpersonal relationships. *Communication Research*, 17(4), 523-544.
- Şahin, S. ve Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Fifth Edition, USA: Pearson Education.
- Tezel, A. (2004). Aile içi iletişim. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1, 1-6.
- Üngüren, E., Doğan, H., Özmen, M. Ö. ve Tekin, A. (2010). Otel çalışanlarının tükenmişlik ve iş tatmin düzeyleri ilişkisi. *Journal of Yasar University*, 17, 2922-2937.
- Velavan, T. P. ve Meyer, C. G. (2020). The Covid-19 epidemic. *Tropical Medicine and International Health*, 25(3), 278–280.
- Wolor, C. W., Dalimunthe, S., Febrilia, I. ve Martono, S. (2020). How to manage stress experienced by employees when working from home due to the Covid-19 virus outbreak. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 8359-8364.
- Yağbasan M. ve Tanyıldızı N. İ (2006). Öğretmenlerin aile içi iletişimi (Malatya ili örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 227- 245.
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, Özel Sayı, 74-85.
- Yıldız, N. G. ve Erdem F. (2020). Covid-19 salgın sürecinde ilişkilerinde sorun yaşayan çiftlere yönelik duygu odaklı aile danışmanlığı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1360-1383.

